

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ОХОРОНИ І ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Крупчан О. О.,

*науковий співробітник**НДІ інтелектуальної власності АПрН України*

Фундаментальні зміни в кінці ХХ – на початку ХІ ст. в економіці, політиці, соціальній структурі суспільства та швидкий науково-технічний прогрес привели до переосмислення місця та ролі авторського права як у окремих країнах, так і в цілому у світі.

Охорона авторського права, перш за все, є одним зі способів стимулювання творчої діяльності, збагачення та поширення національної культурної спадщини. Згідно з Бернською конвенцією чим вище рівень охорони авторського права, тим більший стимул для авторів, а чим більша кількість інтелектуальних творів в країні, тим вище авторитет цієї країни. Цілком об'єктивно можна судити про те, що кожен учасник інтелектуальної діяльності, окрім отримання винагороди (за продукт своєї діяльності), хоче бути повністю захищеним від посягань на його авторські права. Тому кожна держава встановлює норми авторського права відповідно до цілей, які вона ставить перед собою у цій сфері. Однак, незважаючи на відмінності, які існують між законодавствами різних країн, це не виключає можливості співробітництва між ними та взаємної охорони авторських прав їх громадян. Між усіма країнами Європейського Співтовариства діє конвенційне положення про те, що авторські права, набуті на території однієї держави, не набувають автоматичного визнання на території іншої. Дане положення пояснюється територіальним характером. Це означає, що дія цих прав у іншій країні залежить від встановлених нею правил, а сфера дії національних законів про авторське право обмежена територією тих країн, в яких ці закони прийняті. Зрозуміло, що об'єкти інтелектуальної творчості, зазвичай, поширюються за межі певної держави, тому ці об'єктивні обставини доводять неможливість у повному обсязі забезпечити достатню охорону авторського права лише національним законодавством. Тому охорона авторських прав іноземців може бути досягнута укладенням між державами або іншими суб'єктами публічного права двосторонніх та багатосторонніх угод.

Нині основною складовою механізму системи міжнародної охорони авторського права залишається Бернська конвенція (Паризький акт від 24 липня 1971 р.) про охорону літературних та художніх творів [1] і Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право від 6 вересня 1952 р. [2]. У преамбулі Бернської конвенції проголошується її мета: охороняти настільки ефективно і однаково, наскільки це можливо права авторів на їхні літературні і художні твори. Основними засадами Бернської Конвенції є:

1) національний режим, відповідно до якого твори, створені в одній із країн-членів конвенції, одержують у всіх інших країнах-членах таку саму охорону, яку ці країни надають власним громадянам;

2) принцип автоматичної охорони, відповідно до якого національний режим не залежить від будь-яких формальних умов, тобто охорона надається автомати-

чно і не зумовлюється формальними умовами реєстрації, депонування тощо. Тобто твір українського письменника, виданий у Франції, підлягає такій самій охороні як і твори французьких письменників, оскільки обидві країни є членами Паризького Союзу;

3) принцип незалежності охорони, відповідно до якого права іноземного автора із країни-члена Союзу охороняються в іншій країні-члені Союзу, незалежно від того, чи вони охороняються на батьківщині походження твору.

Хоча Бернська конвенція включає в себе сукупність положень матеріально-правового характеру, які тим самим становлять систему міжнародного регулювання авторських прав та є обов'язковими для країн-учасниць, вона не є єдиною міжнародною угодою в галузі авторського права. Поряд з нею діє Всесвітня конвенція про авторське право, головною метою якої є створення універсального режиму для охорони і захисту авторських прав на літературні, наукові і художні твори на міжнародному рівні. Маються на увазі такі різновиди творів як письмові, музичні, драматичні і кінематографічні, твори живопису, графіки та скульптури.

У сучасний період особливої уваги заслуговує такий міжнародний документ як Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (надалі – Угода ТРІПС), який змінив підхід до проблем захисту інтелектуальної власності у світі. Угода ТРІПС є складовою частиною Угоди СОТ (Світової організації торгівлі), яка набрала чинності з 1 січня 1995 р. [3]. Держави – учасниці Угоди ТРІПС, зобов'язані дотримуватися її положень і застосовувати режим, передбачений нею до осіб інших держав-учасниць, яких в Угоді прийнято називати «громадяни». Цим терміном позначаються фізичні і юридичні особи. Основним принципом цієї Угоди є також принцип національного режиму та принцип найбільшого сприяння, який встановлює, що будь-які переваги, пільги, привілеї або імунітет, надані країною – членом Угоди громадянам будь-якої іншої держави (незалежно від членства), надаються невідкладно і безумовно громадянам усіх країн-членів за можливими окремими винятками.

Значна частина Угоди присвячена захисту прав інтелектуальної власності. У ній передбачені загальні цивільно-правові і кримінально-правові способи захисту прав інтелектуальної власності. У Статті 41 Угоди проголошується, що законодавства всіх країн-членів Угоди мають обов'язково у своїх національних законодавствах передбачити ті засоби і способи захисту прав інтелектуальної власності, що передбачені Угодою. При цьому передбачаються запобіжні, термінові і невідкладні заходи.

В Угоді проголошується, що процедури, які стосуються захисту прав інтелектуальної власності, мають бути справедливими і рівними для всіх, вони мають бути достатньо демократичними і доступними. Органи судової влади повинні мати право вимагати від по-

рушника відшкодування завданих його порушенням збитків у розмірі, який би повністю компенсував заподіяну шкоду. Порушник права інтелектуальної власності зобов'язаний компенсувати власнику інтелектуальної власності витрати, які він поніс на оплату юридичних послуг. В Угоді передбачається також можливість у відповідних випадках надавати змогу судовим органам стягувати прибуток та (або) відшкодувати встановлені раніше збитки навіть у випадках, коли порушник несвідомо або маючи достатні підстави, щоб знати, брав участь у порушенні.

З метою створення ефективного запобіжного засобу проти порушення прав інтелектуальної власності судові органи повинні бути наділені правом:

- без будь-якої компенсації виводити з комерційних каналів товари, щодо яких були допущені порушення;
- якщо це не суперечить конституційним засадам, виносити рішення про знищення товарів, вироблених з порушенням прав інтелектуальної власності;
- виведення з комерційних каналів без будь-якої компенсації матеріалів та обладнання, які були значною мірою використані для виготовлення контрафактних товарів, що порушують право інтелектуальної власності. При розгляді таких справ слід враховувати адекватність порушення та застосованих до порушника санкцій, а також інтереси третіх осіб.

Цікавою є така вимога Угоди, згідно з якою країни – члени Угоди можуть передбачати у своєму національному законодавстві право судів вимагати від порушника інформації про третіх осіб, які задіяні у виробництві та поширенні товарів і послуг, що порушують право власності на знак, а також про їхні канали поширення. Також цікавою є норма Угоди про відшкодування збитків відповідачу. Відповідно до цієї норми відповідач, до якого на вимогу власника об'єкта інтелектуальної власності було вжито запобіжних заходів, що безпідставно обмежили відповідача в його правах або зовсім позбавили їх, внаслідок чого йому було завдано певних збитків, має право вимагати компенсації за шкоду, заподіяну внаслідок такого зловживання, у тому числі витрати на адвоката.

Хоча Угода ТРІПС надає мінімальні матеріально-правові гарантії дотримання прав авторів та інших правоволодільців, суттєві відмінності законодавства в державах – членах ЄС не дають змоги суб'єктам прав інтелектуальної власності користуватися однаковим рівнем охорони на території всієї спільноти. Передусім, це стосується процедур припинення діяльності, яка пов'язана з піратством або контрафакцією. Тимчасові заходи, що застосовуються для забезпечення доказів, визначають рівень цивільних та кримінальних санкцій, які значною мірою відрізняються у тій чи іншій країні-члені тощо. Тому, розглядаючи проблему охорони авторського права в європейському просторі, слід звернутися до законодавства країн ЄС. Як одну з примітних особливостей законодавства ЄС можна виділити процес зближення національних систем правового регулювання. Стаття 30 Договору про створення Європейського Співтовариства закріплює необхідність забезпечення безперешкодного функціонування внутрішнього ринку Співтовариства. Тому основним принципом є поширення більш високих

стандартів охорони прав інтелектуальної власності, що існують в окремих країнах Співтовариства, на всіх його учасників.

Загальні тенденції розвитку правового регулювання в цій галузі особливо помітні на прикладі Директив ЄС. До основних нормативно-правових документів Європейського співтовариства в галузі охорони авторського права слід віднести: Директиву Європейського парламенту та Ради 91/250/ЄЕС від 14 травня 1991 року про правову охорону комп'ютерних програм [4], Директиву Європейського парламенту та Ради 93/83/ЄЕС від 27 вересня 1993 року про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав за застосування їх до супутникового мовлення та кабельної ретрансляції [5], Директиву Європейського парламенту та Ради 93/98/ЄЕС від 29 жовтня 1993 року про гармонізацію строку охорони авторського права та деяких суміжних прав [6], Директиву Європейського парламенту та Ради 92/100/ЄС від 19 листопада 1992 року про право на прокат, право на позичку та деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності [7], Директиву Європейського парламенту та Ради 96/9/ЄС від 11 березня 1996 року про правову охорону баз даних [8], Директиву Європейського парламенту та Ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві [9], Директиву Європейського парламенту та Ради 2001/84/ЄС від 27 вересня 2001 року про право слідування на користь авторів оригінального твору мистецтва [10]. У квітні 2004 року було прийнято останню Директиву Європейського парламенту та Ради 2004/48/ЄС про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності [11].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів*. Паризький акт від 24 липня 1971 року, змінений 2 жовтня 1979 року: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_051. – Заголовок з тексту.
2. *Всесвітня конвенція про авторське право*, прийнята 6 вересня 1954 року: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_052. – Заголовок з тексту.
3. *Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності* // Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів: тексти офіційних документів. – К., 1998. – С. 336–370. Угоду ТРІПС укладено 15 квітня 1994 р., набула чинності 1 січня 1995 року.
4. *Директива Ради 91/250/ЄЕС від 14 травня 1991 року про правову охорону комп'ютерних програм* // Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавства України / За ред. Ю. М. Капіці: кол. авторів: Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробійов та ін. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – С. 686–692.
5. *Директива Ради 93/83/ЄЕС від 27 вересня 1993 року про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав на застосування їх до супутникового мовлення та кабельної ретрансляції* // Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавства України // За ред. Ю. М. Капіці: кол. авторів: Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробійов та ін. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – С. 708–715.
6. *Директива Ради 93/98/ЄЕС від 29 жовтня 1993 року про гармонізацію строку охорони авторського права та деяких суміжних прав* // Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавства Ук-

раїни // За ред. Ю. М. Капіци: кол. авторів: Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов та ін. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – С. 701–707.

7. *Директива* Ради 92/100/ЄС від 19 листопада 1992 року про право на прокат, право на позичку та деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності // *Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавства України* // За ред. Ю. М. Капіци: кол. авторів: Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов та ін. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – С. 693–700.

8. *Директива* Ради 96/9 ЄС від 11 березня 1996 року про правову охорону баз даних // *Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавства України* // За ред. Ю. М. Капіци: кол. авторів: Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов та ін. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – С. 716–724.

9. *Директива* Ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві // *Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавства України* // За ред. Ю. М. Капіци: кол. авторів: Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов та ін. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – С. 725–741.

10. *Директива* Ради 2001/84/ЄС від 27 вересня 2001 року про право слідування на користь авторів оригінального твору мистецтва // За ред. Ю. М. Капіци: кол. авторів: Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов та ін. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – С. 742–746.

11. *Директива* Європейського парламенту та Ради 2004/48/ЄС від 29 квітня 2004 року про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності // OJ L 157//45, 30.4.2004.

ДОГОВІР НА СТВОРЕННЯ НА ЗАМОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Соловійова В. В.,

здобувач НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, адвокат

Правовою підставою для виділення серед об'єктів права інтелектуальної власності (ПІВ), які створюються особою за рахунок коштів інших осіб, особливої групи – «об'єктів, створених на замовлення», є ст. 430 ЦК України. Вказаною нормою стосовно цієї групи об'єктів ПІВ передбачається загальний принцип розподілу виключних немайнових та майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти ПІВ, які створюються на замовлення. Зокрема, відповідно до зазначеної норми розподіл виключних прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений на замовлення, відбувається за принципом: особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві цього об'єкта (лише у випадках, прямо передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати замовникові), а майнові права інтелектуальної власності належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором між ними.

Вказаний принцип розподілу виключних майнових прав інтелектуальної власності є подібним до встановленого у ст. 429 ЦК України принципу розподілу виключних майнових прав інтелектуальної власності на службові об'єкти ПІВ, які створюються у зв'язку із виконанням трудового договору. У зв'язку з цим в юридичній літературі ці групи об'єктів ПІВ часто співвідносять за їх подібним правовим режимом [1]. Однак, незважаючи на передбачений у ЦК України однаковий принцип розподілу виключних майнових прав інтелектуальної власності на службові та створені на замовлення об'єкти ПІВ, вони мають певні відмінності.

Розглядаючи особливості правового режиму об'єктів ПІВ, які створюються на замовлення, передусім необхідно зазначити, що чинний ЦК України та інші спеціалізовані законодавчі акти у сфері права інтелектуальної власності не містять власне визначення поняття – «створений на замовлення» об'єкт ПІВ. У ЦК України та лише у Законі України «Про охорону прав на сорти рослин», хоча і вживається вказане поняття, од-

нак їх норми не дають змоги чітко визначити, які саме об'єкти ПІВ охоплюються цим поняттям.

Так, у вказаній вище нормі ЦК України (ст. 430) поняття «об'єкта ПІВ, який створюється на замовлення» вживається лише у визначенні наведеного принципу розподілу виключних майнових прав інтелектуальної власності між замовником та його творцем. У ч. 1 ст. 17 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» це поняття вживається для визначення уповноваженої особи, яка має право на подання заявки на отримання охоронного документа на сорт рослин. Зокрема, вказаною нормою передбачається, що у разі створення сорту рослини селекціонером у зв'язку з виконанням трудового договору чи «договору про створення на замовлення» з роботодавцем з використанням ноу-хау останнього, право на подання заявки на сорт належить селекціонерові та роботодавцю спільно, якщо трудовим договором чи «договором про створення на замовлення» між роботодавцем і селекціонером не передбачено інше.

Виходячи зі змісту наведених норм (ст. 430 ЦК України, ст. 17 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин»), можна зробити висновок, що законодавець відмежовує службові об'єкти ПІВ від об'єктів ПІВ, які створюються на замовлення, за правовою підставою для їх створення. Підставою для застосування визначеного у ст. 429 ЦК України принципу розподілу виключних прав інтелектуальної власності є існування трудових правовідносин між творцем (працівником) і юридичною чи фізичною особою, де або в якій він працює (роботодавцем), підставою виникнення яких є трудовий договір. У той час ст. 430 ЦК України визначає порядок розподілу виключних прав інтелектуальної власності між творцем і замовником у разі відсутності між ними трудових відносин. Хоча вказаною нормою прямо не передбачено, що в ній йдеться саме про цивільно-правовий договір на створення об'єкта ПІВ на замовлення, однак такий висновок можна зробити, виходячи з її загального змісту.